

El rètol inicial i un fotograma de Pandora i l'holandès errant (1951) d'Albert Lewin.

interpretació –dins la millor escola anglesa– al film *Perfidia*. La resta d'actors eren gairebé desconeguts. El que sí va sorprendre a tothom va ésser la incorporació al cast d'un torero poeta actor que jugava entre les banyes dels miras i les candilejas dels teatres barcelonins. No sé si Mario –o Màrius– Cabré era un bon torero perquè sempre he considerat la *Fiesta nacional* com un espectacle bàrbar –amb perdó per l'afició–, però, el que sí crec és que als platós cinematogràfics no s'hi hauria guanyat gaire bé la vida. Però, és allò que passa: Cabré en aquells anys era un jove elegant i simpàtic, amb un innegable atractiu per a les senyores, impressionables davant la seva valentia en los ruedos on li aplaudien els passes al compàs de *Francisco alegre y olé*, ben empolainades i amb l'*Arriba España* regalimant brillantina. Cabré, possiblement gràcies als bons oficis d'Albert Puig Palau, obtingué el paper de *torador* de la història. Un paper que no exigia gaire dels seus dots d'actor... De manera que *Pandora* es va filmar en diferents indrets de la nostra costa per a major glòria de la tranquil·la localitat tossenca que, mercès a la pel·lícula, es va promocionar turísticament. Una prova de l'agraïment de la població és, doncs, el record que ha dedicat a Ava-Lavinia-Gardner.

Dos Alberts: Puig i Lewin

El rodatge d'aquella mítica pel·lícula per aquestes contrades no va ésser pas casual. Fou a causa de la

coneixença del senyor Albert Puig Palau (empresari barceloní establert a Castell i descobridor mecenes de molta gent de la faràndula) amb el director del film. Puig Palau i Albert Lewin tenien bona amistat i va ésser l'industrial català qui li va proposar la Costa Brava com a escenari d'una història basada en el mite de *Pandora i l'holandès errant*.

«Lewin, durant l'estiu del 1950, voltava desesperat buscant escenaris per a la pel·lícula –em deia Puig Palau en una entrevista que li vaig fer l'any 1985. Havia recorregut Itàlia prenent notes i fotografiant racons. Després, estava disposat a anar cap a Grècia. Va ésser en el decurs d'una trobada a Londres quan li vaig parlar de la Costa Brava, d'aquell paisatge net i pur que teníem. Vaig aconseguir que acceptés la meva invitació per tal de passar uns dies a Castell... la resta ja és història. Lewin, un director especialitzat en temes onírics, ben embolcallats de fantasia –*El retrat de Dorian Gray*, MGM, 1945–, no s'ho va pensar dues vegades. A la fi havia trobat l'escenari ideal per a la història d'una *Pandora* ambientada als anys 30.»

Aquell rodatge al nostre litoral va aixecar una forta polseguera. Els bocabadats nadius, que encara corrien amb la *tarjeta de racionamiento*, no estaven gaire avesats a veure pels carrers estrelles de la magnitud de miss Gardner. Les històries i, sobretot, la picaresca, es van desfermar en aquells anys de repressió. Hi havia qui assegurava que el paleta de

la cantonada havia mantingut un ardent flirt amb l'estrella –aficionada, sembla ésser, als joves rústecs i agitanats. Alguns van anar més lluny amb les seves suposicions. Es comentava pels cafès i les barberies que un *xatarer palafrugellenc* se l'havia emportada a l'hort mitjançant l'estipendi de... 100 ptes.! Les anècdotes eren per a tots els gustos i colors. Però el que sí va ésser realment cert fou el *romance* entre Ava Gardner i Mario Cabré i la posterior arribada a Tossa de *la Veu*, aleshores «promè.» oficial de l'estrella segons el departament de publicitat de la MGM.

Confidències de Mario Cabré

«Ava Gardner era una dona bellíssima, malgrat la seva addicció a la beguda –em deia Mario Cabré molts anys més tard. Possiblement, jo vaig ésser un passatemps per a ella, un petit entreteniment durant el rodatge... Però va significar molt per a mi...»

L'any 1962, vaig tenir ocasió de treballar amb Mario Cabré en unes representacions del clàssic català *Terra Baixa* en terres gironines, on ell interpretava un notable Manelic. Cabré era una persona cordialíssima i això va fer que aquella petita *tournee* fos molt agradable per a mi, *jovenet que aleshores cercava nous camins dins del món teatral*. Mario Cabré em va brindar la seva amistat i alhora va esdevenir per a mi un veritable mestre. Una vegada, temps

Frank Sinatra a la Vila Vella de Tossa.

Preparatiu per a la filmació de Pandora.

més tard, en anar-lo a visitar a casa seva, em va obsequiar amb un llibre de poemes que havia dedicat a Ava Gardner, mentre em mostrava un retrat de la seva musa, pintat a l'oli, que ocupava un lloc destacat al salónet. Veient Mario Cabré amb la seva correcció i delicadesa, vaig pensar que, certament, no era pas el tipus d'home que podia fer peça a Ava Gardner, sexualment parlant, és clar. Però, ja se sap, en una nit boja pot passar de tot... i possiblement va passar, malgrat els qui asseguruen el contrari. A Palamós encara hi ha qui es recorda de les enormes *bufes* de la parella tot sortint d'algun popular establiment, ben xops de vi i anant a rematar la nit a l'Hotel Sant Joan. En aquest establiment, durant molt de temps, van recordar-se de la mare que els va posar al món. Sembla ésser que una de les habitacions —el catau de la seva passió— va portar durant dies les empremtes d'una turbulenta baralla amarada d'alcohol... I, així, enmig de nits de vi i flamenc, van transcórrer les setmanes d'aquell rodatge als penya-segats de Castell, ben a prop del poblat ibèric i de la finca de Puig Palau. Mentrestant, Cabré escrivia els seus inspirats poemes, amb tot l'aroma de la *fiesta*, barrejada d'incrustacions lorquianes.

«Sitiado por los pitones
 quedó mi cuerpo en la arena.
 Tu medalla estaba al quite
 con un suspiro de seda.
 También tu clavel, guardado
 entre el pecho y las chorreras.
 ¡Qué amor de grito y de angustia
 para contener la pena!
 Roto de golpe y aplausos
 nace un respirar de tierra.
 ¿Qué toro puede asustarme
 si me cubre tu promesa?»

És molt probable que Cabré dediqués aquest poema a Ava Gardner durant la filmació de les seqüències de *Pandora* a la plaça de braus de Girona.

El fort del rodatge, pel que fa als seus magnífics exteriors, va tenir lloc a Tossa, aleshores encara una petita i tranquil·la població de pescadors. La seva estrena a l'estranger va ésser una excel·lent propaganda turística per a la vila. La difusió del *romance* d'Ava Gardner amb el toreo poeta va arribar —sempre hi ha hagut ànimes caritatives— fins a l'assolellada Califòrnia i, Frankie, aleshores més popular per la seva veu que no pas com a actor, va agafar els *trapaus* i es va plantar a Tossa. Sens dubte, va ensumar que hi havia banyes pel mig... i no precisament de brau.

Manel Fàbregas, de Tossa

El senyor Manel Fàbregas, de 78 anys, fotògraf —ara jubilat— de Tossa de Mar, és un dels testimonis vivents d'aquell històric rodatge.

«Aleshores jo era encara jove i per a mi va ésser una experiència molt interessant que, al llarg dels anys, m'ha donat força renom. Puc dir que vaig ésser l'únic professional amb autorització que se'm permetia apropar-me als indrets de rodatge per a poder fotografiar els protagonistes de la pel·lícula. Tot això, amb una vella Leika de 35 mm. Aquella filmació va ésser summament important per a aquella petita població de pescadors que aleshores era Tossa. Amb anterioritat, a final dels anys 40, un equip espanyol havia vingut a rodar algunes seqüències de *En un rincón de España*, però els actors de casa nostra no deien gaire res al públic. La filmació de *Pandora* va ésser molt diferent. Es pot dir que va fer conèixer mundialment el nostre poble. Penseu que aquí tan sols es vivia de la pesca, una mica de terra i poca cosa més. Tossa era un llogarret tranquil. En tot el poble només hi havia un parell d'establiments de begudes, un d'ells anomenat La Fragata. Eren indrets on els pescadors, després de feinejar al mat, anaven a fer el roquill o el got

Un moment de descans de l'actriu.

Ava Gardner amb Mario Cabré.

de vi. De vegades, cantaven velles cançons de taverna.

«Aquesta estàtua que l'Ajuntament ha dedicat a Ava Gardner, creieu-me que la té molt merescuda. Després de gairebé 50 anys, ja és hora que es recordessin d'ella. Gràcies a tota aquella gent, Tossa va fer, en poc temps, un canvi radical.»

El senyor Fàbregas, dotat d'una memòria envejable per a recordar noms i dades, ens ha rebut amb tota cordialitat, malgrat que està una mica escaldat –segons diu ell– per la poca delicadesa que han tingut alguns periodistes, atès que el fotògraf en tot moment ha facilitat molta informació i cedit material gràfic sense rebre ni la més mínima expressió de gratitud. Li he promès que aquesta vegada no seria pas així... Parlem, doncs, de *Pandora* i els seus protagonistes?

«Ava Gardner era aleshores una dona molt guapa. Era com una deessa sorgida de l'escuma del mar. Recordo que, amb una certa timidesa, vaig demanar al director, el senyor Lewin, si podia impressionar algunes fotos del rodatge i dels artistes. Cap problema. Ni el director ni cap dels actors mai em van dir res. Al contrari, Ava Gardner sempre somreia i tenia una paraula amable per a mi i per a tota aquella gent de Tossa que

–molt ben pagats– participaven com a comparses. James Mason ja era diferent. A banda del seu treball, no es feia amb ningú. No és que s'amoïnés quan el retratava, però mai no va ésser simpàtic amb la gent del poble. Venia acompanyat de la seva dona –que també tenia un paper a la pel·lícula– i dels seus fills. Feien vida en un xalet i es mantenien aïllats de l'entorn. Gairebé tot aquell meravellós equip, quan acabaven la feina, es reunien a la taverna i, entre glops de vi, feien gresca amb els tossencs. Mai no vaig veure James Mason i la seva dona barrejats amb els altres. En canvi, Ava Gardner, era diferent, es va fer molt popular. Tothom li demanava autògrafs que ella signava amb simpatia. No va negar mai res a ningú. Ho puc dir amb fonament de causa perquè vaig estar moltes vegades a prop d'ella, tant en hores de treball, com d'esbarjo. Anys més tard, vaig llegir a la premsa que si bevia, que si s'entenia amb tal o tal altre actor... La gent de Tossa no la vam veure mai beguda. Això potser va esdevenir-se més tard, quan va anar cap a Madrid i es va aficionar al flamenc i als *tablados*. Aquí només va trobar gent senzilla que van acollir-la molt bé. Bona prova n'és l'estàtua que perpetuarà la seva memòria entre nosaltres.

«Déu meu, quants records d'aquelles setmanes de la primavera del 1951! Gairebé tot el poble intervenia com a extra en determinades seqüències. Fins i tot, ben al començament de la pel·lícula, uns pescadors «autèntics» hi van treballar parlant en català i amb la seva pròpia veu. En *Pepitu*, el seu fill, en Ramon...»

«Quan Frank Sinatra va arribar a Tossa –continua explicant el senyor Fàbregas– hi va haver un batibull de cal déu. Es deia que venia força engelosat pel *romanço* que se suposava que mantenien l'Ava Gardner i en Cabré, però jo estic convençut que no hi va haver res de res. Cabré era un xicot molt agradable. Torejava, feia pel·lícules, escrivia versos... i a ella, tot això, suposo, li devia fer gràcia. Però, no crec pas que mai hi hagués llit pel mig. Tanmateix, ja se sap, a la premsa –i potser als mateixos productors– els convenia de llençar llenya al foc.

«Sinatra va venir amb un gran cotxe –no recordo la marca– i la seva arribada va ésser molt espectacular. S'estaven em una torre dels afores, a l'indret anomenat Cumbres, que els tossencs havíem batejat així per la seva gran ssemblança amb el film *Cumbres borrascosas*.

«Hi va haver un fort desplegament de periodistes i fotògrafs. Les

revistes –tant les espanyoles com les estrangeres– volien, al preu que fos, instantànies d'Ava Gardner i Frank Sinatra junts... per bé que ningú no va aconseguir cap foto. Els foto fixa de la productora en van fer alguna. En aquella època a Tossa no es podia trobar cap laboratori fotogràfic que no fos el meu i venien a revelar els negatius a casa. Sinatra no se'n refiava i cada dia el tenia comprovant si li havien fet la patota. Amb mi fou una persona cordialíssima, sense cap mena de divisme. Quan va marxar, va venir a casa per tal d'acomodar-se i, en arribar als Estats Units, em va fer arribar una magnífica foto d'estudi amb aquesta dedicatòria: «Per a Manel Fàbregas, el millor fotògraf del món». Potser exagerava, però en aquells moments li vaig agrair molt el detall.

L'actitud d'Ava Gardner prefigura l'estàtua que ara té dedicada a Tossa.

MANEL FÀBREGAS

«Durant tot aquell enrenou que va comportar el rodatge de *Pandora*, jo sempre vaig tirar fotos per pura afició. Mai no vaig pensar que, amb els anys, me'n demanessin d'arreu del món. Llavors, era un simple fotògraf de poble que, per manca d'altre tipus de feina, vaig haver d'escollir entre l'entranyable Leika o buscar-me la vida al mar, com molts altres companys meus d'aquells anys punyeters. En aquells temps, les coses no eren tan senzilles als pobles de mar una mica allunyats.»

Parlar amb el senyor Fàbregas, gairebé a la ratlla dels seus 80 anys, va ésser per a mi una veritable lliçó d'humanitat. Ell, potser molt més que d'altres que s'han autodeterminat «testimonis» d'aquell rodatge, pot donar fe d'uns moments que ja han entrat de ple dins la petita història de la vila de Tossa de Mar.

«Després de *Pandora* –conclou el senyor Fàbregas–, res més va ésser igual per a Tossa i la seva gent. Van començar a venir turistes estrangers que ja havien vist la pel·lícula, quan a casa nostra encara no s'havia estrenat. No teníem cap establiment hotelier presentable, ni tan sols aigua corrent a moltes cases. Només hi havia alguna modesta pensió i un parell de tavernes. Però aquella gent es conformava amb tot. Molts dormien rellogats en cases particulars, sense lavabo. Però, tant els feia de rentar-se amb una palangana i anar a la comuna en un racó de l'eixida. Venien perquè havien descobert –gràcies a la màgia

del cinema– un racó de món desconegut per a ells: la nostra Costa Brava. Anaven a menjar –bon peix en aquells temps– a establiments modestos, però es vestien bé per al sopar, com si veritablement haguessin anat al millor restaurant de Kensington. Després va venir el turisme massiu que va emportar-se el record de *Pandora* i va canviar els costums i les vivències d'aquells senzills tossencs dels primers anys 50, que encara anaven amb els cupons de racionament i amb espartenyas de vetes... El present ja és una altra història.»

Carme Viu, de Palamós

«En aquells anys, vaig tenir ocasió de servir moltes vegades Ava Gardner, la qual sempre es mostrava amb una exquisida correcció –ens diu Carme Viu, de Palamós. Tothom deia que bevia molt, però jo mai la vaig veure marejada.»

Carme Viu va treballar com a cambrera a casa de l'escriptor Robert Ruark, establert a Sant Antoni de Calonge, per espai d'uns 15 anys. Allà va tractar Ava Gardner en diverses ocasions.

«Vaig entrar a servir a casa del senyor Ruark l'any 1953. L'època de *Pandora* ja havia passat, així que de tots aquells enrenous del rodatge i dels idil·lis de l'actriu amb el torero jo no en sé ben bé res, només el que la gent comentava llavors a Palamós. A casa del senyor Ruark hi venia molta gent del món del cinema d'aquells anys 50 i primers dels 60. Hi recordo, entre d'altres, a Robert Mitchum –personatge una mica vanitós–, John Wayne, Peter Sellers, Lex Baker, Xavier Cugat... Ava Gardner també hi venia força sovint. En aquella època l'actriu passava llargues temporades a Madrid i la premsa li atribuïa amors a dojo, així com també es comentava que li agradava el vi espanyol. Amb Ruark els unia una bona amistat ja que tots dos eren de Carolina del Nord. Sempre solia dir que entre nosaltres s'hi trobava molt bé, que érem gent natural. Era una dona d'una bellesa impressionant, sense cap afectació i, amb el servei, sempre es va portar molt amablement.»

«Un matí, amb el jardiner, estàvem netejant les cadires de la terrassa, encara era força aviat. De sobte, vam veure una parella que venia de la platja en direcció a la casa, fortament abraçats. Restàrem sorpresos en comprovar que es tractava d'Ava Gardner i l'actor italià Walter Chiari. Aleshores feia poc que s'havia divorciat de Frank Sinatra i, camí d'Itàlia, on rodava *La condessa descalça*, havia volgut fer una visita al seu amic Bob...

«La recordo amb molt afecte, malgrat els anys transcorreguts.»

Manel Salvador, de Palamós

Un altre testimoni del pas d'Ava Gardner per terres gironines és Manel Salvador, fill dels propietaris del popular restaurant típic Los Caracoles, de Palamós.

«Ava Gardner va fer estada a Palamós en dues ocasions. La primera va ésser durant el rodatge de la famosa *Pandora*, a principi dels anys 50. Aleshores jo era molt jovenet –gairebé un nen– i no recordo gran cosa d'ella. Va venir algunes vegades a sopar a casa amb en Mario Cabré i algú més de l'equip del film. El que sí puc certificar és que sense el maquillatge cinematogràfic no era tan bonica com els aficionats podien imaginar. Tenia una pell molt blanca i alguna imperfecció al cutis, tanmateix, però, els maquilladors ho sabien dissimular a la perfecció.»

Val a dir que Los Caracoles –inaugurat l'any 1946– va ésser un dels locals –gairebé la típica casa de menjars i ressopons, sense sofisticació– que va satisfer tota una època d'aquella Costa Brava que obria per primera vegada les portes de bat a bat al turisme internacional. Situada enmig dels vells carrerons davant del port de Palamós, amb tota la flaire de la marineria, aviat va esdevenir el lloc de trobada de les figures de renom que visitaven el nostre país. A voltes, en diferents taules, s'hi podia trobar tota una barrija-barreja de personatges del món del cinema, de la política, de les arts... i, també, per què no? algun *fantasme* escadusser. Gary Cooper, Dick Bogarde, Joseph Cotten, David Niven, Anne Baxter, Mrs. Churchill, Carrero Blanco, els

Villaverde... van ésser insignes clients d'aquest emblemàtic establiment palamosí.

«La segona visita d'Ava Gardner –continua explicant Manel Salvador– ja la recordo molt millor. Això va ésser a mitjan dels 50. En aquelles dates ja estava separada o en tràmits de divorci de Frank Sinatra. Aquella vegada no la va portar cap motiu professional, tan sols volia fer turisme. Venia en un gran automòbil amb les inicials d'en Sinatra: es veu que va ésser el botí de guerra de quan es van tirar els plats pel cap. L'acompanyava un actor italià anomenat Walter Chiari, que mai no va fer gran cosa a part d'esdevenir *el chevalier servant* –diguem-ho així– de miss Gardner. Sempre venien a Los Caracoles amb un reguitzell de gent important, entre els quals hi havia Ricardo Sire, accionista de Pepsi-Cola, i Mr. Lodge, ambaixador dels Estats Units a Espanya. Organitzaven *juergas flamencas* que de vegades duraven, amb la natural empenyament dels veïns, fins a la sortida del sol. Feien molt gasto i, per això, els teníem força atencions.

«Una vegada, no recordo exactament què va passar, però vaig haver d'acompanyar l'Ava Gardner fins a l'Hotel Sant Joan, on estava hostatjada. Cal dir que, a altes hores de la matinada, es trobava «indisposada», i ho dic així perquè sóc molt cavaller. En una altra ocasió, amb la meua germana, vam haver de tragar-la a les nostres habitacions particulars, despullar-la –molts ens haurien envejat!–, posar-la sota la dutxa i fer-li prendre dos cafès... amb sal!, que és un remei molt dur però infal·lible per a segons quines «indisposicions». Pobra Ava Gardner... i pobret de mi que m'hi trobava pel mig, amb 20 anys! Per bé que, normalment, era una dona molt agradable amb tothom. Mai negava que li fessin fotos o signar autògrafs, encara que no volia deixar-se retratar sense ésser avisada prèviament. Aquesta circumstància, en una ocasió, va comportar un petit incident amb Antoni Crosa, un excel·lent periodista palamosí. Aprofitant que Ava estava dinant amb uns amics, li va disparar la màquina. Ella, amb molta correcció, però també amb molta energia, li va dir que allò

Anècdotes per a tots els gustos entorn de l'estrella de Hollywood.

no li fes més. Va remarcar que ella vivia de la seva imatge i que mentre s'estava amb la boca plena no era pas el moment més adient per a deixar-se fotografiar. Crosa, que era un bon professional, ho va entendre perfectament i la cosa no va passar de la pura anècdota. Ai! D'això ja fa més de quaranta anys! Aviat és dit!»

Les ombres del passat

Tens raó, amic Salvador. Aviat és dit. Hem deixat enrere unes entranyables ombres del passat. Uns personatges que, sense cap mena de dubte, van ajudar a promocionar una Costa Brava que encara no havia sofert la invasió massiva ni els desgavells urbanístics i mediambientals. Com diu el tossenc: senyor Fàbregas: «El present ja és una altra història...».

Lluís Molinas és estudiós de les arts de l'espectacle.